

EERO HUOVINEN

Saattina!

WSOY

Eero Huovinen

SAARNA?

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Tämän kirjan kirjoittamista ovat tukeneet Suomen Tietokirjailijat ry,
Suomen Kulttuurirahasto sekä Jenny ja Antti Wihurin rahasto.

© EERO HUOVINEN JA WSOY 2015

ISBN 978-951-0-41437-8

PAINETTU EU:SSA

SISÄLLYS

KYSYMYSMERKKI

Aloitin kysymyksillä	13
Saarnamiehen poika	14
Maallikkosaarnaajien jäljillä	16
Intohimoinen valmistelija	18
Alku aina hankalaa	20
Kaksi saarnakouluttajaa	21
Vedessä on pakko uida	24
Saarnatuolin juuressa	25
Sydämen puhetta	27

MIKSI SAARNAAMINEN ON TULLUT VAIKEAMMAKSI?

»Kunhan et vain ala saarnata»	33
Ylimielinen saarnaaja vai kranttu kuulija?	33
Aateympäristön muutos	35
Oliko ennen helpompaa?	35
Eristäytymistä vai mukautumista?	36
Ajanmukaisuus vie mukanaan	37
Menetetty arvovalta?	39
Auktoriteetit ahtaalla	39
Asemaan perustuva valta?	40
Vallan kiusaus	41
Vallan kritiikkiä	42
Oppineisuuden valta?	44
Oppineita saarnaajia	45
Saarnaajat joutuvat kilpailemaan	46
Tuomitsemisen valta?	48
Rovasti pudotteli kuumia kiviä	48

Mikä tuomioissa vieraannuttaa?	49
Tuomiovallan väärinkäyttöä?	51
Tulkintojen moninaisuus	54
Yksimielisyyttä vai moninaisuutta?	54
Eriseurojen kasvu	56
Yhteisöllisyyttä vai yksilöllisyyttä?	57
Jokainen tulee autuaaksi omalla uskollaan.	58
»Minä» vai »me»?	59
Elämyksellisyyttä ja tunteita	61
Entä muut mielenliikkeet?	62
Onko Jumala menettänyt merkityksensä?	64
Voiko hyvinvoiville saarnata?	64
Väsyneet länsimaat	65
Onko Jumala reunalla vai keskellä?	67
Aatteellista hajuttomuutta.	68
Kutumukset lujilla	69
Miten saarnataito jaksaa?	71
Yksisuuntaista viestintää?	71
Puhetaidon kriisi.	73
Vaikeuksien kautta eteenpäin	74

MISTÄ PITÄISI SAARNATA?

Asiasta	79
Viestintää vai saarnaoppia?	79
Viestintähomiletiikkaa?	80
Uutta auringon alla?	81
Ensin asia, sitten keinot.	84
Oikeasta ja väärästä?	87
Ihmisläheinen aihe	87
Moraalikannanottoja odotetaan	88
Etiikka yhdistää eri tavalla uskovia	89
Arvokeskustelua?	92
Riittääkö etiikka saarnan aiheeksi?	93
Uskonnosta?	95
Kirkot ovat uskonnollisia yhteisöjä	95
Uskonto on yleisinhimillinen ilmiö.	96
Luonnollinen uskonto.	98
Riittääkö uskonto saarnan aiheeksi?	99
Uskonto vai Jumala	101
Uskonnoton kristinusko	102
Uskosta?	105
Uskonto ja usko.	105

Luonto vai armo?	106
Alhaalta vai ylhäältä?	108
Jumala ei ota, vaan antaa	110
Olenko uskossa?	111
Kehotuskristillisyyttä?	112
Tuhlaajapojan usko	114
Herätysseuroja Jumalalle	116
Uteliaisuus ihmistä kohtaan	117
Opista?	120
Usko ja oppi	120
Oppi voi vieraannuttaa	121
Paavo Ruotsalaisen oppi	123
Iltavirsien oppi	125
Ei dogmatiikan luentoja	126
Opin perusta on evankeliumissa	127
Rakkaudesta?	129
Lahja ja tehtävä	129
Rakastanko Jumalaa?	130
Haluava rakkaus ja palveleva rakkaus	131
Jumalan uhrautuva rakkaus	132
Jumalasta?	134
Jokainen etsii turvaa	134
Jumalien tunnistusoperaatio	136
Mistä Jumalasta?	137
Kolme pulloa	139
Tutkimaton Jumala	141
<i>Final definitions about God?</i>	143
»Insinöörikielillä»?	145
Uskon äidinkielellä?	146
Rakastuneiden kielellä	148
Jeesuksesta ja Kristuksesta	150
Sunnuntaina Jeesuksesta	150
Ei jeesustelua	151
Enemmän kuin Joosefin poika?	152
Liberalismin edelläkävijä?	154
Kuollut ja ylösnoussut	155
Uusi elämä Kristuksessa	157
Tosi ihminen ja tosi Jumala	159
Kristuksen kasvat	160
Hän voi, hän tahtoo tulla	161

KENEN ASIALLA SAARNAAJA ON?

Omallalla asialla?	165
Elä niin, että voit saarnata	165
Opettele tuntemaan itsesi	166
Osana elämän traagisuutta	167
Elämä Jumalan koskettamana	169
Leipäpappi?	170
Kaikki taidot käyttöön	172
Saarnaa itse, mutta älä puhu omiasi.	174
Saarnaajan tilipäivä	175
Iloitse saarnaamisesta	177
Ihmisen asialla	179
Asiakas on oikeassa, mutta ei aina	179
Kuuntele kuulijoitasi	181
Kunnioita erilaisia kuulijoita	184
Kaikenlaista kansaa	186
Kristus kadulla	188
Yritä ymmärtää	189
Yhteisellä asialla	192
Kirkon asialla	192
Mielipideyhteisö vai totuusyhteisö?	194
Saarnaajaksi kutsutaan	196
Saarnaajaksi sitoudutaan	198
Saako saarnaaja enää ajatella?	199
Kriittinen, mutta solidaarinen	201
Saarnatuoli	203
Kristuksen asialla	205
Lähettiläänä	205
Autuuden asialla	207
Saarnan muutosvaikutus	208
Jumalan sanan asialla	211
Saarnalla on käsikirjoitus.	211
Perinnön varassa	212
Kristus on Sana	214
Raamatun mukaan	216
Koko Pyhä Raamattu	218
Rusinat pullasta.	220
Jumalan sanan turvissa	221

LAKIA JA EVANKELIUMIA

Saarnan kaksi tehtävää	227
Elämä on kärsimystä ja iloa	227

Kuvaus ja lupaus	228
Lakihenkisyuden vaara	230
Lainvastaisuuden vaara	231
Elämän oma laki	233
Tuttuja käskyjä	233
Laki edistää oikeudenmukaisuutta	234
Käskyt kuuluvat kaikille	235
Ministeri ja Jumala	236
Elämä saarnaa ensin	237
Paljastava saarna.	240
Synti – mitä se on?	240
Laki ajaa umpikujaan	242
»Mene ja myy kaikki»	244
Laki ajaa etsimään turvaa	246
Solidaarisesti syntisen kanssa	248
Vapauttava saarna.	250
Jumalalle kaikki on mahdollista	250
Rakastava Isä.	251
Kertooko Jeesus itsestään?	252
Koko maailma on autuas.	253
Kaikki synnit anteeksi	255
Uusi yhteys	256
Käärmeentappojuhlat	258
Takaisin arkeen	260
Tangon taikaa	260
Yhtä aikaa iloinen ja surullinen	261

MITEN SAARNAAN?

Miten saarna valmistuu?	265
Työtä ja rukousta.	265
Löydä aihe, ajatus tai kärki	266
Kurinalaisuutta tarvitaan.	268
Vähemmän on enemmän	269
Mistä aihe löytyy?	271
Aihe ei ole Se, vaan Hän.	273
Käytä apuneuvoja	275
Lukeminen kasvattaa pääomaa	275
Uutisia ja kulttuuria.	276
Raamattua ja teologiaa	277
Vaivaa ja aikaa	280
Märehtiminen vie syvemmälle	280
Lutherin kolme neuvoa.	281

Kävely ja keinutuoli	283
Miten saarna rakentuu?	286
Kirkas juoni	286
Aloita alhaalta	288
Rakenna yhteys	289
Pidä kiinni juonesta	291
Ole ytimekäs	292
Etsi tyyli ja sanat	294
Asia vie, sanat seuraavat	294
Ole yksinkertainen	295
Poraudu	296
Hyvää suomea	298
Tarinat, esimerkit ja vitsit	299
Saarnaa selkeästi	302
Käytä ääntäsi	302
Puhu kuuluvasti	303
Muista rytmi	305
Puhu vapaasti	306
Harjoittele	307
<i>Ex tempore</i>	308
Arvioi itseäsi	310
Saarnaajan kymmenen käskyä	312
 RUKOUKSEN HENKI	 313

KYSYMYSMERKKI

Aloitin kysymyksillä

Kirjani otsikossa on kysymysmerkki. Tarkoituksella, kuten myös aiemmassa kirjassani *Pappi?* Pidän kysymysmerkeistä. Elämässä yleensä, mutta erityisesti uskonasioissa tarvitaan suostumista kyseenalaistamiseen, etsimiseen ja keskeneräisyyteen. Ainakin aluksi on hyvä lähteä liikkeelle avoimella mielellä. Epävarmuus antaa tilaa enemmän kuin liika varmuus.

Kysymysmerkille ovat sukua pilkku, kaksoispiste tai lauseen loppuun sijoitetut kolme pistettä. Ne ilmaisevat, että ajatukset saavat jatkoa. Kaikkea ei ole vielä sanottu. Kaikki ei ole vielä valmista. Edessä on jotakin uutta ja ennestään lausumatonta. Mietiskely jatkuu. Tulevaisuus on avoin.

Vierastan huutomerkkejä. Ne saattavat kieliä siitä, että käyttäjällä on erityinen tarve vahvistaa sanottavaansa, aivan kuin se ei olisi itsessään riittävän uskottavaa. Huutomerkkin käyttäjä huutaa ja epäilee, ettei vastaanottaja kuule.

Piste on sukua huutomerkille, ainakin siinä mielessä, että se on lopetuksen merkki. Piste päättää virkkeen. Vaikka edessä voi olla uusi lause, piste voi kertoa, että asia on loppuun käsitelty. Myönnän, että joskus piste on tarpeen. Liiallinen jaarittelu ei ole hyödyksi. Mutta piste voi olla myös haitaksi. Kun panemme pisteen keskustelulle, emme enää halua kuunnella emmekä esittää lisäperusteluja.

Haluan siis aloittaa saarnaa koskevat pohdintani kysymysmerkillä, avoimella mielellä.

Kysymysmerkki on tarpeen senkin vuoksi, että saarnaaminen ei ole milloinkaan ollut minulle helppoa. Ja uskonpa, ettei saarnan kuunteleminenkaan ole ilman muuta mukavaa.

On siis monenlaisia syitä merkitä saarnan yhteyteen kysymysmerkki. Saarnaa on syytä epäillä, tänään ehkä enemmän kuin aiemmin.

Kysymysmerkillä aloittaminen ei merkitse aiheen vähättelelyä. Pikemminkin on niin, että juuri ne asiat, joiden perään me kysymme, kiinnostavat meitä eniten. Kysymysmerkki ilmentää uteliaisuutta, mutta myös alttiutta kriittisyyteen.

Saarna on sen verran arvokas asia, että sen perään voisi piirtää monta kysymysmerkkiä. Haluan ottaa saarnan ja sen ongelmat vakavasti.

Vaikka vaikeuksia on, en kuitenkaan anna periksi. Luotan siihen, että saarnalla on – kaikista hankaluuksista huolimatta – paljon mahdollisuuksia. Miten paljon, se jää nähtäväksi ja lukijan arvioitavaksi.

Ennen kuin etenen pidemmälle, kerron omasta tiestäni saarnan kuulijana ja saarnaajana.

Saarnamiehen poika

Saarna on vaivannut minua pitkään, kauemmin kuin olen uskaltanut muistaakaan.

Suvussani on ennen minua ollut vain kaksi pappia, isäni Lauri ja nuorempi veljeni Matti, joka on meistä veljeksistä ahkerin ja lahjakkain ja valmistui papiksi ennen minua.

Olen myös evankelisen maallikkosaarnaajan tyttärenpoika. Isoisäni Vihtori Virta oli alun perin orpopoika Mäntyharjulta. Hän tuli 1800-luvun lopulla Helsinkiin konepuusepän oppiin. Jo parikymmppisenä tämä »hra Virta», kuten evankelis-

ten lehti häntä tuolloin tituleerasi, puhui nuorten kokoontumisissa, tosin harvoin ja yksinkertaisesti, mutta niin, että kuulijat muistivat.

Vihtori Virtaan luotettiin. Nelikymppisenä hänestä tuli Evankeliumiyhdistyksen taloudenhoitaja, liikkeen kakkosmies. Sotien jälkeen hän sai Paasikiveltä taloustirehtöörin arvonimen. Vakituinen saarnaaja hän ei ollut. Muille maallikoille hän järjesti saarnakursseja ja oli enemmän käytännön organisaattori kuin puhetaidon opettaja.

Vaarini hengellisistä puheista on säilynyt muistiinpanoja. Kalenterin sivuille tai muille paperilapuille oli pantu puheen runko. Sen varassa saattoi puhua sydämen äänellä. Valmistamatta ei sopinut aukaista suuta.

Orimattilalainen upseeri Pertti Laaksonen muistaa vieläkin, mitä Vihtori-setä puhui Heinämaan rukoushuoneella vuonna 1946. Minä en muista yhtään vaarin puhetta, mutta hänen lempeän ja levollisen asenteensa kyllä.

Isoisällä oli kolme tytärtä, joista vain yksi eli aikuiseksi. Aili Anna-Liisasta tuli äitini. Hänen suosionsa pääsi sota-aikana vaasalaissyntyinen historian maisteri ja teologian ylioppilas, josta sittemmin tuli isäni.

Lauri vihittiin sodan aikana Mikkelissä papiksi ja määrättiin Äänislinnan sotasairaalaan. Rauhan tultua hän toimi kymmenen vuotta Evankeliumiyhdistyksen matkasaarnaajana, appensa alaisena. Rinnakkaistitteli oli kolportööri, koska hän matkoillaan kuljetti mukanaan eli kol-porteerasi hengellisiä kirjoja, kaupattavaksi ja rakennukseksi saarnojensa kuulijoille. Martti Lutherin, Carl Olof Roseniuksen ja Hanna Raudan kirjat olivat taustatukena sille, mitä saarnapöntöstä julistettiin. Saarnoilla oli juurensa.

Kuukaudessa isällä oli parikymmentä matkustuspäivää ja saarnoja siis miltei joka päivä. Majoituspaikkoina olivat ystäväkodit, joiden seurustelualttiutta isä kertoi paenneensa puucee-

hen tai saunan eteiseen voidakseen edes hetken viimeistellä seuraavan päivän saarnoja.

Raamattupäivien tahti rukoushuoneilla oli sellainen, että aamupäivällä saarnasi ensin pastori Huovinen ja sitten piirisihteeri Saalasti. Tauon jälkeen oli vuorossa piirisihteeri Saalasti ja sitten pastori Huovinen. Päiväruokailun jälkeen sama vuoromeno jatkui iltajuhlaan asti. Joskus ohjelma oli kaksipäiväinen. Yhdelle miehelle saarnoja tai raamatunselityksiä saattoi siis tulla kahden päivän aikana kymmenkunta. Me nykyäpit emme kestäisi tällaista tahtia. Ennen oli laivat puuta, miehet rautaa.

Maallikkosaarnaajien jäljillä

Isä kertoi oppineensa paljon kokeneilta maallikkosaarnaajilta. Vain harvat heistä osasivat ulkomaan kieliiä. Olisiko ainoa ollut Mauno Ratilainen, joka taisi saksaa. Assistenttivuosiinani hämmästelinkin, kun kuulin, että tämä rivimies luki paksua ja moniosaista, uutta katolisen dogmatiikan yleisesitystä *Mysterium salutis*.

Useimpien maallikkosaarnaajien taidot perustuivat kahteen yksinkertaiseen asiaan: luterilaisen uskon peruskirjoihin ja kansanelämän tuntemukseen. Miehet osasivat etu- ja takaperin Raamatun, *Siionin kanteleen* laulukirjan, katekismuksen, monia vanhoja saarnakirjoja ja varsinkin Lutherin raamatunselityksiä. Ei niistä luentoja pidetty, mutta niiden avulla saar-
nojen sisältö pysyi kohdallaan.

Herkkävaistoisella tavalla nämä kansanmiehet ymmärsivät ihmisten elämän arkea. Rahvaan puhuvat ja sanonnat tunnettiin, myös ihmisten ahdistukset, pettymykset ja kivut. Kun tapana oli, että kiertävät piirisihteerit yöpyivät ystäväperheissä, iltakeskustelujen aikana tulivat tutuiksi niin talonpidon kuin sielunpidon kysymykset. Osattiin olla

samalla tasalla, ei kuuluttu eliittiin eikä yläluokkaan. Pakko-
han sen oli vaikuttaa siihen, mitä rukoushuoneella uskallet-
tiin saarnata.

Näitä miehiä isäni seurasi kymmenen vuoden ajan. Vuoden
hän ehti välillä, 1940-luvun lopulla, opiskella Italiassa ja väi-
tellä historian tohtoriksi, mutta kolportöörin henki hänessä ja
hänen saarnoissaan säilyi.

Saarnamatkoilta kotiin palattuaan väsynyt isä hoippui mig-
reenikohtaustensa vuoksi. Lasten oli hiivittävä ja oltava hil-
jaa. Kun sitten uusi matkakiertue oli edessä, isä vetäytyi vie-
reisen Luther-kirkon sakaristoon lukemaan ja valmistele-
maan saarnoja. Kokonaisvaltaista heittäytymistä saarnaajan
kutsumukseen.

Vielä Turun tuomiorovastinakin 1960- ja 1970-luvuilla isä
katsoi velvollisuudekseen – tai oikeudekseen – saarnata pyhän
jumalanpalveluksessa vähintään kerran kuukaudessa. Kym-
menpappisessa seurakunnassa muille papeille ei monia vuo-
roja sitten jäänytkään. Veri veti saarnatuoliin.

Isoisä oli erilainen. Vaikka en hänen saarnojaan olekaan
kuullut, luulen silti, että apen ja vävyn saarnatyylit poikkesi-
vat toisistaan. Isän saarnoja muistan jo pikkupoikana kuunnel-
leeni – ja vähän ihailleenikin. Vaari oli itse rauhallisuus, mutta
isä oli niin innokas, ettei aina tahtonut pysyä jaloillaan eikä
kirkon pöntössä, kun hän saarnasi.

Isäni saarnat olivat eläviä, valtoimenaan pulppuavia, vetoa-
via ja kohtikäyviä, erään arvion mukaan »lumoavia». Kosketta-
via esimerkkejä ja traagisia kohtaloita riitti, mutta myös haus-
koja tarinoita. Ääni nousi ja kohosi, joskus miltei huutoon asti.
Miten paljon takana oli vaasalaisen veren vaikutusta ja miten
paljon evankeliumin synnyttämää palavuutta, sitä en osaa mi-
tata. Hurjaa innostuneisuutta joka tapauksessa.

Varhaisvuosiltani en muista paljoakaan siitä, mitä isä saar-
nasi, mutta sen siis muistan, millä tavalla hän saarnasi. Myö-

hemmin olen kyllä oppinut ymmärtämään, että hän näki paljon vaivaa saarnojensa eteen. Pelkät ulkonaiset taidot eivät hänelle riittäneet. Oli oltava myös asiaa.

Intohimoinen valmistelija

Isän saarnaamiseen vaikutti maallikkosaarnaajien ohella hänen väkevä halunsa opiskella. Kaksi väitöskirjaa piti kirjoittaa, yksi historiasta ja toinen teologiasta. Edellinen sai professoreilta kiitosta, jälkimmäinen meni yli vain juuri ja juuri, rimaa hipoen. Historia olikin isän lempilapsi. Menneisyyden persoonista ja tapahtumista hän haali esimerkkejä saarnoihinsa.

Saarnatyylin kannalta oli olennaisinta, että isä pyrki yhdistämään kansanviisauden ja oppineisuuden, vaikka joskus hän kallistui toiseen, joskus taas toiseen suuntaan. Tahto oli kuitenkin selkeä. Viisaus, *sapientia*, ei ole vain lukeneisuutta eikä oppiarvoja, vaan sydämen ja mielen viisautta. Äly ja nokkeluus eivät pitkälle auta, jos harkinta ja olennaisiin keskittymisen horjuvat.

Kodin kirjahyllyssä oli luterilaisten perusteosten lisäksi paljon muitakin kirjoja, muun muassa 40-osainen amerikkalainen kommentaarisarja kaikkiin Raamatun kirjoihin. Isä oli perinyt sen Forssan rovastilta K. E. Saloselta, rapakon tuolla puolen opiskelleelta vanhemmalta papilta. Sarja oli otteeltaan kaavamainen ja opiltaan lähes matemaattisen tiukka, mutta isä käytti sitä valikoiden.

Usein lieneekin niin, että sekä ahdasoppisista että harhaoppisista kirjoista oppii kaikkein eniten. Kun tuntee ääripäät, osaa kiertää tarpeettomat kärjistyksen ja kummallisuudet. Keskelelle jää tilaa omalle ajattelulle.

Isän saarnanvalmistukseen vaikuttivat myös ne ulkomaiset lehdet, joita hän tilasi. Käydessään 1940- ja 1950-luvuilla Ruotsissa evankeliumijuhlilla saarnaamassa isä tutustui si-

käläisiin raamattu-uskollisiin piireihin. Pitkään, 1980-luvulle asti, hän tilasi Bibeltrognä Vänner -järjestön lehteä *Nya Väktaren*, jossa maanviljelijä Axel B. Svensson ja tunnettu kahdeksankertainen piispa kandidaatti Gustaf Danell kirjoittivat saarnaselityksiään.

Myöhemmin isä tilasi New Yorkissa saarnaajana vaikuttaneen Norman Vincent Pealen lehtisiä, joissa tämä kuuluisa, mutta kiistelty niin sanotun positiivisen ajattelun edustaja julkaisi omia, minun mielestäni vähän vilttejä puheitaan. Useita vuosikymmeniä isä luki säännöllisesti roomalaiskatolisia viikko- ja aikakauslehtiä (mm. *L'Osservatore Romano*, *La Civiltà Cattolica*) voidakseen seurata hänelle rakkaan Italian kirkollista keskustelua.

Isän saarnanvalmistuksella oli siis monenlaisia juuria ja lähteitä, keskenään ristiriitaisiakin. Hyvin valikoiden hän käytti kaikkea lukemaansa, noukki makupalat. Eniten hän etsi kertomuksia, tarinoita, tapahtumakuvauksia, sattuvia sanontoja, välähdyksiä ihmisten elämästä, historiallisten persoonien ytimekkäitä lausahduksia, joilla hän voisi elävöittää saarnojaan ja sijoittaa ne kuulijoiden maailmaan. Tarina vie saarnaa paremmin eteenpäin kuin pelkkä asia.

Kaiken moninaisen tausta-aineiston keskellä isän sydämessä oli palava halu ja intohimo puhua Kristuksesta ja – evankelisen perinteen mukaisesti – erityisesti hänen ristinkuolemansa soveltavasta merkityksestä. Pitkäperjantain ristinjuhlat, yleensä illalla kello kuusi, olivat hänen sydäntään lähellä.

Ristinjuhla oli isälle yhtäältä Kristuksen kärsimystien hui pentuma, mutta toisaalta voitonjuhla, jossa iloittiin kuoleman tappiosta ja kristityn vapautuksesta. Näitä ristinsaarnoja matkasaarnaaja piti Vehkalahden Kannusjärvellä ja tuomiorovasti Turun täydessä konserttisalissa.

Isä osasi saarnata elävästi, puhua vapaasti ja temmata kuulijat mukaansa. Kun hän sitten joskus julkaisi saarnojaan kirjan muodossa, tunto ei välittynyt painettuun sanaan asti. Pu-

hutun ja kirjoitetun välillä oli ero. Edellistä isässä ihailin, jälkimmäistä epäroin. Miksi toinen laji onnistui paremmin kuin toinen?

Alku aina hankalaa

Oma tieni saarnaajaksi on pitkä ja mutkainen. Stadilaisena koulupoikana, 1950-luvun puolivälissä, olin mukana Johanneksen Pojissa, Agricolan kirkon kryptan ja sivusiiven poika-kerhossa. Monisatapäinen joukko oli jaettu alaryhmiin. Minun porukkani oli nimeltään Hakkapeliitat ja meno oli sen mukaista. Meitä oppikoulun ekaluokkalaisia preppasi sekä uskon että elämäntaitojen tielle Armas Vuoristo, silloinen teologian ylioppilas, legendaarinen miehenalkujen villitsijä ja ohjaaja, myöhempi Jyväskylän maaseurakunnan kirkkoherra.

Vauhtia poikien kesken oli aivan riittämiin, mutta pelkkä show ei riittänyt. Vintiöjoukolle pidettiin henkisiä kilpailuja. Puhetaistoon minunkin piti osallistua, vaikka ensin jännitti ja sitten hävetti. Tulin ikäsarjassani toiseksi. Osanottajia oli kaksi.

Kouluaikana Helsingin Norssissa osa pojista, minä muiden mukana, notkui Auvo Nuotion puhekurseilla. Muuta en muista kuin neuvon hengittää oikein. Jos jännittää ja ilma tuntuu puheesta loppuvan, ei pidä vetää henkeä sisään, vaan puhalttaa paineet pois, laskea pallea ja vatsa alas. Muuten joutuu puuskuttamaan vain keuhkojen yläosalla ja pian tukehtuu oman huohottamisensa kiihtymiseen ja puhe salpaantuu. Tämä kurssilta mieleen jäänyt neuvo on kulkenut mukanani ja auttanutkin usein.

Lukiovuosina minua painosti Kurikasta Helsinkiin lehtoriksi siirtynyt Pirkko Hakola, omasta mielestään maan paras äidinkielenopettaja. Nelikymppisellä ja näyttävällä naisella oli tenhoava ja magneettinen vaikutus poikajoukkoon. Kun Hakola heilautti tukkaansa ja katsoi luokkaan, me uskoimme kaiken.

Hakolan tärkeimmät opetukset koskivat kirjoittamista, mutta pohjalaistyyppinen kurmootus ulottui myös puheharjoituksiin. Hakola otti minut silmätikukseen ja patisti koulun juhlasalissa pidettyihin puhetilaisuuksiin. Jänistin ja kieltäydyin, mistä sainkin sitten kuulla. Mikä se sellainen mies on, joka ei uskalla. Panu Rajala, myöhempi Sillanpää-tutkija, professori ja tuottelias skribentti, sekä Lassi Rajamaa, sittemmin Sibelius-Akatemian rehtori, marssivat parnassolle ja voittivat. Minä kyyristelin takapenkissä.

Ylioppilaskirjoituksissa maksoin Hakolalle takaisin. Äidinkielen kokeessa oli tehtävänä kirjoittaa aine aiheesta: »Millainen on hyvä saarna?» (kysymysmerkki jo silloin). Aloitin motolla ja lainasin raumalaista sananlaskua: »Hiljaa lapset lehteris, taikk pappi saarnaa koko päivä.» Se vain harmittaa, etten muista aineestani mitään muuta eikä papereitakaan ole säilynyt. Viisasta tekstini on täytynyt olla, sillä sain vahvan laudaturin, ainoan kaikista kirjoituksista. Saarnaamaan aine ei opettanut, mutta kielii varhaisesta kiinnostuksesta.

Kaksi saarnakouluttajaa

Kun sitten päädyin opiskelemaan teologiaa, piilevänä takajatuksena oli valmistua papiksi, siis saarnavirkaan. Yliopistollinen puhetaidon opetus oli puhdasta retoriikkaa, ei siis varsinaisesti saarnaohjausta, vaan äänenkäytön ja artikulaation harjoittelua. Ensin meitä neuvoi legendaarinen ja klassinen Kaarlo Marjanen, jolla oli herrasmiehen tyyli. Sanonnat olivat hiottuja, ehkä hieman vanhanaikaisia.

Hänen jälkeensä kurseja veti modernimpi Ilmo Nukarinen, jonka samaan aikaan kohtasin toisessakin roolissa, Oulunkylän yhteiskoulun opettajainhuoneessa. Nukarinen oli koulun kokenut äidinkielen lehtori, minä keltanokkainen uskonnon tuntiopettaja.

Nukarinen suhtautui teologian opiskelijoihin luontevasti, ohjasi ääntämyksen kehittämässä ja neuvoi meistä muutamia hengitys- ja huuliharjoituksiin fonetiikan laitokselle. Siellä sitten asetettiin milloin kieltä ylähuulen alle ja huudettiin jyggyytää, milloin taas avattiin kurkkua, vokaaleja ja konsonantteja. Ilman äänenavausta ei saarnatuoliin pitäisi nousta.

Myöhempiin teologian opintoihin kuuluvia käytännöllisiä saarnaharjoituksia Meilahden kirkossa johti Tauno Sarantola (1930–2006), Helsingin ylioppilaspappi, taiteentuntija ja kulttuurimies, sittemmin Kulosaaren kirkkoherra. Sarantolan saarnaopetuksen takana oli koko hänen persoonansa.

Sarantola oli merkillinen yhdistelmä laaja-alaista uteliaisuutta ja itsetuntoa, herkkyyttä ja avoimuutta. Hän oli nöyrä, mutta ei nöyristellyt, otti paikkansa luontevasti ja hymyillen. Viimeisinä elinvuosinaanakin hän osallistui taidenäyttelyiden avajaisiin, tunsi esillä olevat teokset ja lausui oivaltavia arvioita pyörätuolinsa tasalta. Saarnan pitäminen oli hänelle taidetta, taitoa ymmärtää sisällön ja puhettavan keskinäinen riippuvuus.

Opettajani saarnasi vapaasti, seurakuntaansa seuraten ja puheensa vaikutusta tarkkaillen. Sanottava oli mietitty huolellisesti ja kirjoitettu, mutta ulosanti oli seurustelevaa ja luontevaa. Saarnatuoli ei ollut hänelle kahlitseva häkki, vaan alusta, jolla saattoi kääntyillä, aivan fyysisestikin, kuulijoitteen puoleen.

Saarna oli Sarantolalle performanssi, esitys, jopa hyvää teatteria, mutta ei suinkaan pelkkää ulkonaista näyttelemistä, vaan koko persoonan heittämistä pyhän Jumalan palvelukseen. Yhteyden saaminen seurakuntalaisiin oli välttämätöntä.

Papin pyhät paikat, alttari ja saarnatuoli, eivät olleet erillisiä saarekkeita, joihin nähden kuulijoiden penkit olisivat edustaneet toista ja erillistä maailmaa. Muistan yhä edelleen sen, miten opettajani alttarille tullessaan ja sieltä poistuessaan notkisti

kipeät, reuman runtelemat polvensa ja teki genofleksin, koska lähestyi Jumalan läsnäolon paikkaa.

Meille opiskelijoille Sarantola ei maininnut polvivaivastaan kertaakaan. Vuosikymmeniä myöhemmin minun vastavuoroiseksi tehtäväkseni tuli tavatessa laskeutua kyykkyyiin, jotta voisin puhua opettajani kanssa silmien tasalla, sillä pystyyn hän ei enää jaksanut nousta.

Sarantolan sijaisena toimi pari kertaa Simo Kiviranta (1936–2004), joka satakuntalaisena oli toista sorttia, huoliteltu käytöksessään, pukeutumisessaan ja täsmällisissä ohjeissaan. Sana-
varastonsa aarteilta Simo oli rikas ja teologiselta tietämykseltään ylivoimainen, *pansofos*, kaikkiviisas, niin kuin yliopistolla tavattiin sanoa.

Kun Kiviranta johti puhetta, saarnan asia korostui. Hänessä ja Sarantolassa oli samaa halua auttaa ja ohjata ylioppilaita parhaalla mahdollisella tavalla. Kummallakin oli fyysisen sairautensa vuoksi vaikeuksia liikkua, mutta ehkä juuri tämän historiansa vuoksi he myös pystyivät ymmärtämään saarnaajan rooliin tähtäviä.

Kiviranta ohjasi ja ylivertaisuudellaan pakotti miettimään saarnan sisältöä ja asiaa. Löysiä ei saanut jorista. Takana piti olla tietoa ja tietämystä. Raamattu piti osata, sekä itse teksti että sen tulkintaperinteet. Itsestäänselvyyksiä piti varoa. Teologianhistorian tuntemus opetti erottamaan aidon epäaidosta.

Joskus Kivirannan laaja tietämys nosti riman ehkä liiankin korkealle, eikä kurssilla aina tiedetty, ollaanko nyt systemaattisen teologian seminaarissa vai käytännöllisissä saarnaharjoituksissa.

Muuatta saarnaani Kiviranta ruoti tiukasti, sillä olin sortunut tulkitsemaan raamatunkohtaa puutteellisten pohjatietojen varassa. Oikeassahan Simo oli, ja tuon kohdan tulkintahistorian muistan lopun ikäni. Aloittelija joutui lujille – ja siitä olen kiitollinen, vaikka tiemme Simon kanssa myöhemmin lähtivätkin eri suuntiin.

Olin viihtynyt erinomaisesti seurakuntanuorten ja kristillisten teinipäivien ilmapiirissä ja pitänyt lukuisia iltanuotiohartauksia ja pieniä todistus- tai seurapuheita. Silti yliopistossa annetut saarnatehtävät saivat minut kipsiin.

Yliopiston tapana oli, että kaikki, minkä aikoi harjoituksissa saarnata, piti etukäteen esittää opettajalle ja opponentille kirjallisessa muodossa. Velvollisuutena oli tutkia saarnatekstiä eksegeettisesti, filologisesti, historiallisesti, hermeneuttisesti, dogmaattisesti, kontekstuaalisesti, homileettisesti, liturgisesti ja pastoraalisesti, ehkä vielä joltain muultakin kannalta. Kovaa duunia. Luistaa ei saanut.

Mutta samalla kaavamainen ohjeisto ohjasi ainakin liian kuuliaisia opiskelijoita sivuraiteelle. Yksittäiset puut kyllä näki, mutta metsä saattoi unohtua. Ei siis ihme, jos saarnoista tuli suorituksia, opinnäytteitä, joiden tehtävä oli pelastaa saarnaaja.

Omat tulokseni olivat paperinmakuisia, ja usein tulini masentuneena ulos harjoituksista. Kadehdin kämppekaveriani Reijo Käkelää, jolla oli kanttia luottaa taitoihinsa. Tultuaan oman näytesaarnansa jälkeen yliopiston kuppilaan hän istuu tui samaan kahvipöytään ja rokotti hurskaita teologityttöjä: »Perkele, kun pidin hyvän saarnan.»

Vedessä on pakko uida

Ensimmäisten pappisvuosieni saarnat olivat aikamoista tuskaa. Juonta ei tahtonut löytyä, sanottavaa oli kaivettava kiven alta ja usein sieltäkin tuntui löytyvän vain tomua. Hikoilin ja vapisin. Joka sanan kirjoitin paperille. Ääni juuttui nenään; jo koulussa haukkumanimeni oli eeronuhana (kolmas etunimeni on Juhana). Nielin sanojen loppuja. Mumisin. Sanottava loppui kesken.

Varhaisimmat tuntoni olivat vähän samanlaisia kuin Lapuan taannoisella piispalla Eero Lehtisellä, verrattomalla

saarnamiehellä, joka ensimmäisen opiskeluaikaisen, kymmenminuuttisen saarnansa jälkeen ihmetteli: »Mitä minä nyt enää saarnaan, kun olen sanonut kaiken sen, mitä tiedän ja osaan.»

Usein en saarnoja pitänytkään, sillä jäin yliopistolle assistentiksi. Mutta sielläkin oli pakko puhua. Jouduin ja pääsin pitämään peruskurssiluentoja aloitteleville teologian opiskelijoille. Oli suunniteltava, millä tavalla vaikeat oppihistorialliset ongelmat voisi pukea ymmärrettävään muotoon. En voinut ajatella vain niitä kuulijoita, joille fundamentaaliteologia ja dogmatiikka olivat sydämen asioita. Oli puhuttava koko vuosikurssille, kaikille. Piti havainnollistaa ja yksinkertaistaa ole-matta silti tyhmä.

Opettamalla oppii parhaiten. Saarnaamaan oppii saarnaamalla. On suostuttava omien sanojen ja oman tyylin kriittiseen arviointiin. On hypättävä oman minän ulkopuolelle ja tarkkailtava sitä, mitä suustaan päästää. Kohtuullisen ankara yliminä on tarpeen. Tarkkavaistoiset ystävätkin ovat hyödyksi, jos vain uskaltavat sanoa suoraan, mutta pysyä silti ystävinä.

Saarnatuolin juuressa

Assistentti- ja professorivuosina saarnasin vain harvoin. Sitä enemmän kuuntelin saarnoja, usein korvasyyhyyn, paikallisseurakuntien rajoja kunnioittamatta. Eniten kävin kuuntelemassa Pohjois-Haagassa, Hakavuoren kirkossa rovasti Esa Santakarin (s. 1923) saarnoja. Ajoin pyhäaamuisin poikki Helsingin Pukinmäestä ja Oulunkylästä länteen ja istuuduin takaa katsottuna vasemmalle siten, että saarnatuoli oli suoraan silmien edessä.

Esa Santakarin olin oppinut tuntemaan jo opiskeluvuosina, kun asuin evankelisten ylioppilaskodissa, Domus Evangelicassa, Malminkadulla. Esa piti pojille – tyttöjä ei talossa ollut

– viikoittaisia raamattutunteja. Niistä en paljon muista, mutta hänen saarnoistaan sitten sitäkin enemmän.

Santakarin saarnat olivat tietorikkaita, mutta kuin sydänverrellä pidettyjä, taitavasti rytmitettyjä, eläviä, joskus sen verran tunteellisia, että niin kuulija kuin saarnaaja vuodattivat kyyneleeseen. Tunteellisuudessaankin Esa tiesi rajat, kunnioitti kyselevää penkissä istujaa, mutta osasi myös avata Raamatun aarteita. Hengellisen kansanliikkeen helmet hän tunsi jo omilta nuoruusvuosiltaan.

Santakari osasi yhdistää elämän kirjon ja evankeliumin kirkkauden. Taide ja kirjallisuus kysyivät, Kristus ja Pyhä Henki vastasivat. Aistin hänen saarnoissaan vanhaa evankelista oppia koko maailman autuudesta, modernissa muodossa. Aina lähdin kosketettuna ja virkistyneenä. Esa tunsi autuuden tien ja osasi ohjata sille.

Toinen pappi, jota vähitellen opin kuuntelemaan ja tarkkaamaan, oli assistenttitoveri yliopistolta, minua vähän vanhempi Jaakko Elenius (1939–2010). Kun tunsin vieraantuneeni ja kun minua vieraannutettiin evankelisesta kotitaustastani, etsiydyin körttiseurojen laitamille. Sain ruisleipää.

Kerran erään kirkonkäynnin jälkeen istuin kahvilla Jaakon kotona, Oulunkylässä, Oppipojankujalla (minä asuin naapurissa Mestarintiellä). Purin Jaakolle huoltani siitä, miten usein joudun lähtemään kirkosta nälkäisenä, kun saarna ei ole ravinnut, vaan on haahuillut siellä sun täällä, ilman juontaa ja sanomaa. Missä vika, kysyin Jaakolta. Tavoilleen uskollisena hän vastasi töksäyttäen: »Liian vähän systemaattista teologiaa.»

En usko, että Jaakko ajatteli oman laitoksemme opintosuorituksia, saati pääaineen valintasuorituksia. Eikä hän itsekään saarnoista mitään luentoja halunnut eikä sellaisia pitänyt. Pikemminkin hän kaipasi sitä, että papit enemmän ajattelisivat jumaluusopin juuria ja hengellisen elämän lähtökohtia. Teologia on yhtä kuin Jumalan ihmeiden ihmettelyä ja mietiskelyä.

Tätä pitää harrastaa »systemaattisesti», siis säännöllisesti, jatkuvasti, keskittymällä ja pysymällä ytimessä.

Jaakon omat saarnat ja puheet olivat körttiläisiä lausahduksia, lyhyitä rohkaisuja vaivatuille sieluille, usein kärjistyksiä, mutta myös oivalluksia. Vaikka hän varsinkin *Kotimaan* päätoimittajana kirjoitti paljon sosiaalietiikasta ja arvioi kriittisesti niin kotimaista kuin eurooppalaista politiikkaa, niin saar-noissaan hän aina halusi »lohduttaa», niin kuin hänen oma tiivistelmänsä saarnan tehtävästä kuului.

Jaakko uskoi siihen, että kaikki ihmiset olivat jo valmiiksi niin raskaitten kuormien rasittamia, ettei papin tarvinnut enää olla lainkaan ankara. »Laki on jo saarnattu.» Piti siis keskittyä vain evankeliumiin. Tätä varten piti osata teologian alkeet kunnolla. Jaakko jos kukaan osasi viljellä puhtaaksi luterilaisen periaatteen lain ja evankeliumin erottamisesta. Siksi syntisäkkikin saattoi hänen saarnansa jälkeen elää toivoaan menettämättä.

Sydämen puhetta

Saarnaaminen on ollut minulle elämänmittainen harjoitus. Vielä piispaksi tultuani jouduin usein lukemaan saarnani paperista. Muistan ensimmäisen virkavuoteni puheita, jotka kirjoitin ja luin sanasta sanaan. Uusi rooli nosti rimaa.

Vähitellen oli kuitenkin opittava ulos yliopistokielestä ja alettava puhua katekismuskielellä. En ollut enää vain teologeja varten, vaan kaikenlaisia ihmisiä varten. Oli yritettävä olla kansanomainen olematta populisti. Pään puheen rinnalla oli harjoiteltava sydämen puhetta.

Muiden puheiden joukossa jumalanpalvelus- ja kirkkotilasaarnat saivat mielessäni aivan erityisen merkityksen. Valmistuskaava alkoi vakiintua. Heti kun tiesin, minä pyhänä on saarnattava, katsoin käsikirjan määräämät raamatunkohdat

ja myös virret. Etsin ensivaikutelmaa, avainajatuksia, kärki-ideoita, skopuksia, niin kuin opintojen aikana neuvottiin.

Aina ei langanpäättä löytynyt heti, mutta keltaisia tarralappuja ja ranskalaisia viivoja kyllä syntyi. Juonet muhivat päässä, joskus yölläkin, usein useat saarnat samaan aikaan, limittäin. Märehtiminen jatkui ja lappujen iskusanat laajenivat. Olin naimisissa saarnanvalmistuksen kanssa, ja läheiset olivat pois-aolostani ymmärrettävästi mustasukkaisia.

Saarnanteon lopullinen ahdistus jäi tavallisesti lauantai-iltaan ja sunnuntain vastaiseen yöhön. Nukkumaan menin vasta kun kirjoitettu versio oli sillä tavalla valmiin tuntuinen, että uskoin saavani unesta kiinni – aina en saanut. Aamulla ylös kuudelta ja koko saarna vielä kertaalleen tietokoneella läpi, nyt jo puhuttua muotoa tavoitellen, mutta edelleen sanasta sanaan kirjoittaen.

Viimeinen printti tuli koneesta ulos kahdeksan aikaan tai puoli yhdeksältä, jos saarnamatka ei ollut pitkä. Ennen kirkkoon lähtöä luin saarnan vihreä peitekynä kädessä ja merkkasin keskeisimmät sanat tallentaakseni muistiin sen, mitä aion sanoa.

Sakaristossa yritin pitää yllä hiljaisuutta, jotta voisin vielä kertaalleen opetella kirjoittamaani. Kaiken jälkeen yritin puhua vapaasti, paperit vain hätävarana, päästäkseni yli mahdollisista muistikatkoksista.

Opettelin ajattelemaan: jos kerran toivon, että kuulijat muistaisivat jotakin saarnastani, silloin on minun itsenikin muistettava, mitä aion saarnata. Yritin myös kätkeä jännitykseni, hengittää koulussa opitun mukaisesti, psyykkata itseni levolliseksi.

Muutaman kerran pakotin itseni saarnaamaan vapaasti myös valtiopäivien ja itsenäisyyspäivien jumalanpalveluksissa. Vielä minuuttia ennen saarnan aloitusta käteni tärisivät, mutta sitten työ tempaisi mukaan. Olisiko jotakin samaa ramppi-kuumetta kuin näyttelijöillä?

Saarna on siis kulkenut mukani jo paljon ennen kuin teologian opiskeluun ja saarnavirkaan tähtäsinkään. Mutta on eri asia saarnata ja kirjoittaa saarnasta. Kumpikohan on vaikeampaa?

EERO HUOVINEN

Saarna?

Ellei ole mitään sanottavaa, konstitkaan eivät auta. Ja jos haluaa saada viestinsä perille, kuulijoita on rakastettava.

Mikä on saarnan merkitys nykymaailmassa ja mistä on hyvä saarna tehty? Saarnaajalla ei enää ole samanlaista arvovaltaa kuin entisajan maailmassa. Kat-somukset ovat moninaistuneet, vakaumukset hiipuneet, yhteisöllisyys kyseen-alaistunut. Hyvinvoiva ihminen uskoo tulevansa toimeen omillaan – mihin hän saarnaa tarvitsee? Kaikkein vaikein saarnan tehtävä on puhua Jumalasta. Onko se nykymaailmassa lainkaan mahdollista?

Eero Huovinen etsii kirjassaan saarnan sisältöä ja sen ilmaisumuotoja syvälli- sesti mutta jalat tukevasti maassa – ja usein pilke silmäkulmassa. Monet Huovi- sen havainnoista pätevät kaikkeen inhimilliseen viestintään.

#kirja

WWW.KIRJA.FI

24

ISBN 978-951-0-41437-8

